

Створення бібліографічної інформації про історичні, природно-географічні та економічні регіони України як проблема краєзнавчого бібліографознавства

У статті проаналізована історіографія створення бібліографічної інформації про історичні, природно-географічні та економічні регіони України від зародження до сьогодення.

Ключові слова: бібліографічна інформація, історичні, природно-географічні, економічні регіони, краєзнавчі об'єднання, консорціум, Волинь.

У сучасних умовах успіх розвитку краєзнавчої бібліографічної діяльності залежить від узгодженої взаємодії всіх бібліотек краю. Поняття “край “ у бібліотечному краєзнавстві охоплює дві групи територій: території, поділені за адміністративно-територіальним поділом (області, райони, міста, села) та великі історичні, природно-географічні, економічні, етнографічні регіони, межі яких не співпадають з адміністративним поділом.

Сьогодні в Україні сформувалась чітка та налагоджена система бібліографічного забезпечення досліджень територій, поділених за адміністративно-територіальним поділом, а системи бібліографічного забезпечення досліджень історичних, природно-географічних та економічних районів практично немає. Проте інформація про ці регіони потрібна великому колу вчених-краєзнавців, які досліджують особливості цих територій. Тому ця тема сьогодні досить актуальна і потребує подальших глибоких досліджень.

Ще в 20-х р. ХХ ст. видатний український бібліограф М.І. Ясинський висловлював думку про необхідність створення зональних краєзнавчих бібліотечно-бібліографічних об'єднань з центрами в наукових бібліотеках [11]. Перед центрами зональних об'єднань він ставив завдання організації та регулювання краєзнавчої роботи в межах зони: виявлення бібліотек, розподіл між ними обов'язків, керівництво роботою, скликання та проведення бібліотечних нарад. М.І.Ясинський виділяв такі історичні та природно-географічні регіони України, як Волинь, Галичина, Донбас, Київщина, Поділля,

Степова Україна, Крим, Полтавщина, Чернігівщина, Харківщина, на території яких можна створити такі об'єднання. Але ці ідеї видатного бібліографознавця так і не втілились у життя в зв'язку з розпочатим у 30-х рр. періодом так званого "розстріляного відродження" [11].

Перші спроби створення зональних краєзнавчих об'єднань бібліотек були зроблені лише в кінці 50-х років ХХ століття на територіях таких економічних та природно-географічних зон Радянського Союзу, як Сибір, Урал, Далекий Схід, Кавказ. У цей період з'явилися і перші законодавчі документи "Положение о зональных объединениях библиотек по краеведческой библиографии" [20] та "Положение о координации деятельности научных и специальных библиотек Сибири и Дальнего Востока" [21], згідно з якими були схвалені і затверджені зональні об'єднання в обласних бібліотеках Радянського Союзу. Робочим і експертним органом об'єднання стала рада, яка регулярно збирала на наради і здійснювала координаційно-методичну діяльність зі створення високоякісних краєзнавчих посібників загальнозонального характеру.

У 60-роках з'являються перші наукові публікації з цієї теми, в яких в основному описувались перші кроки новостворених краєзнавчих об'єднань. Вивченням взаємодії бібліотек Сибіру і Далекого Сходу в галузі краєзнавчої бібліографії займалася М.І.Кирсанова [9], стан і перспективи діяльності зональних об'єднань Сибіру вивчали російські бібліографознавці Бредіхіна Н. [3], Маслова О.М. [13, 14], Міхліна І.І. [15].

Перші підсумки роботи зонального об'єднання бібліотек Західного Сибіру підвів Я.Г. Ханінсон [23], який довів, що, попри деякі труднощі, які виникли в процесі роботи об'єднання, є й значні досягнення: створений зведений каталог періодики Західного Сибіру, видані покажчики поточної краєзнавчої літератури, рекомендаційні тематичні покажчики. А.В.Суворова ч [22] і Т.Г. Губкіна [22] проаналізували методику друкованого каталога періодичних видань Західного Сибіру, створення якого було одним з першочергових завдань зонального об'єднання бібліотек Західного Сибіру.

Уральське зональне об'єднання було об'єктом дослідження В.П. Новоселова [18], який зазначив, що після невеликого терміну існування воно дало хоча і невеликі результати, але потребує подальшого розвитку.

А.Н. Бученков у статті "Совершенствовать и развивать работу зональных краеведческих объединений" [4], проаналізувавши

роботу всіх наявних на той час краєзнавчих об'єднань, зробив висновки, що складання бібліографії в масштабах зони – виправдана справа. Досвід роботи зональних об'єднань, зазначив він, засвідчує, що вони створюють сприятливі умови для складання краєзнавчих посібників, робота над якими непосильна для кожної обласної бібліотеки окремо, вони забезпечують можливість координації краєзнавчої роботи, допомагають ліквідувати паралелізм, дозволяють створювати методичний центр краєзнавчої роботи бібліотек зони. На його думку, зональні об'єднання ідуть новими незвіданими шляхами і, звичайно, в їх діяльності на перших порах виникають окремі помилки та недоліки.

У 70-х роках з'явилася низка публікацій російських бібліографознавців, в яких розглядалися організаційні, теоретичні та методичні проблеми взаємодії бібліотек зі створення бібліографічної інформації про природно-географічні та економічні регіони.

У 1974 р. І.І. Міхліна [15] виступила з широкою програмою діяльності зональних об'єднань як важливої частини в системі організаційно-методичного керівництва краєзнавчою діяльністю бібліотек. Вона вважає, що зональні об'єднання повинні бути створені в усіх регіонах, особливо у великих економічних районах. Необхідність організації зональних об'єднань, на її думку, обумовлена тим, що вони можуть виконувати такі завдання, для вирішення яких недостатньо тільки державних центрів. При цьому автор вказує, що при відсутності проміжного обласного центру в державах з великою територією державні центри просто фізично не в змозі здійснити конкретне, оперативне керівництво підвідомчою сіткою бібліотек.

О.М. Маслова [13], досліджуючи двадцятирічний досвід роботи Далекосхідного зонального об'єднання, разом з великою кількістю переваг, визначила недоліки, які знижують ефективність його роботи. Перш за все це відсутність юридично-правової основи взаємодії бібліотек.

Виникнення і перші роки діяльності Північно-Кавказького зонального об'єднання вивчав Н.Г. Бригадіров [2], який окреслив головні напрямки новоствореного об'єднання, зокрема створення зведеного зонального краєзнавчого каталогу, видання краєзнавчих рекомендаційних посібників, які міститимуть літературу щодо всієї зони в цілому.

В.Н. Пазухіна, М.Н. Петракова, Є.С. Судзя, І.І. Міхліна, [15] акцентували увагу на такому напрямку роботи Північно-Кавказького об'єднання, як створення системи бібліографічних посібників, присвячених цьому регіону, зокрема вони запропонували розширити

тематику показників, налагодити єдність у способах бібліографічної характеристики, в групуванні матеріалу та науково-допоміжному апараті.

Проблеми і перспективи розвитку зонального краєзнавчого об'єднання на Уралі вивчали Є.І. Коган та Г.М. Савіних [10], які розглянули такі напрямки діяльності: вирішення організаційних питань, розробка методичних рекомендацій, підготовка бібліографічних посібників. У своїй статті автори підкреслили і значні здобутки Уральського зонального об'єднання, зокрема створення системи краєзнавчих посібників: рекомендаційних, науково-допоміжних, ретроспективних, універсальних.

Цікавий підхід до розв'язання проблеми краєзнавчої взаємодії бібліотек запропонував Н.С. Карташов [8], зокрема програму вдосконалення взаємодії бібліотек. Її можна поширювати і на бібліотечне краєзнавство, перед яким стоїть завдання забезпечити бібліографів-краєзнавців відповідними теоретико-методичними розробками і рекомендаціями з подальшої взаємодії бібліотек різних систем і відомств.

У 70-роках ХХ століття з'являються перші публікації українських бібліографознавців, присвячені питанням координації діяльності бібліотек у галузі краєзнавчої бібліографії. Зокрема, Д.С.Альохін [1] проаналізував діяльність обласних наукових бібліотек України зі складання краєзнавчих бібліографічних показників, підготовки до видання краєзнавчих інформаційних бібліографічних посібників, ведення зведеного краєзнавчого каталогу. У статті "Координація і кооперування діяльності бібліотек УРСР у галузі краєзнавчої бібліографії" [1] він висвітлив позитивний досвід діяльності бібліотек на засадах кооперування з різними установами та організаціями.

В.А.Ярошик [25] вивчала досвід великих бібліотек Харкова з питань координації і кооперації в галузі бібліографічного краєзнавства, особливу увагу приділивши організації зведеного краєзнавчого каталогу, також спільні зусилля в довідково-бібліографічній роботі.

Статті Д.С.Альохіна та В.Ярошика [1, 25] представляють значну цінність для краєзнавчого бібліографознавства в питанні вивчення досвіду координації та кооперування краєзнавчої роботи бібліотек України в 70-х роках ХХ ст., але в них не порушувалось питання створення бібліографічних об'єднань для підготовки краєзнавчої інформації про історичні, природно-географічні та історичні регіони України.

У період незалежності України з'являються перші публікації українських дослідників, присвячені проблемі створення біб-

ліографічної інформації про історичні, природно-географічні та економічні регіони.

На початку 90-х років І.В. Міляевич висунула ідею створення банку бібліографічної інформації про історичну Волинь [17]. На основі вивчення документального потоку з історичного краєзнавства вона обґрунтувала необхідність створення Волинського зонального об'єднання та окреслила основні організаційні та методичні проблеми його функціонування [17].

Подальший розвиток цих ідей знайшов віддзеркалення в публікації Р.М. Щербан [24], в якій описані перші кроки, зроблені Рівненською державною обласною бібліотекою з координації роботи бібліотек Волинського регіону в напрямку створення консорціуму "Історична Волинь".

На межі XX та XXI ст. російські бібліографознавці продовжують займатись розробкою проблем створення бібліографічної інформації про природно-географічні та економічні регіони Російської федерації.

У 2001 р. завідділу наукової бібліографії Державної публічної науково-технічної бібліотеки Сибірського відділення Російської академії наук Перегедова Н.В. [19] виступила з досвідом роботи щодо формування краєзнавчих баз даних Сибіру і Далекого Сходу. Основним завданням Сибірського зонального об'єднання є створення регіонального бібліографічного репертуару за допомогою сучасних інформаційних технологій та їх представлення у всевітній мережі Інтернет. Зокрема, на цей час бібліотека займається формуванням баз даних про природні ресурси Сибіру і Далекого Сходу, економічний розвиток регіону, його гуманітарний комплекс. Ці бази даних є не лише основою для підготовки і видання науково-допоміжних покажчиків, але й віддзеркалення наукове життя краю, творчого внеску сибірських вчених у розвиток науки.

На початку XXI ст. активізувалася робота бібліотек України в напрямку координації та кооперування їх діяльності. Цей процес супроводжується публікацією низки ґрунтовних робіт, в яких розглядаються організаційні та методичні проблеми такої взаємодії.

2005 року науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського Ісаєва О.В. [7] проаналізувала моделі корпоративної каталогізації, які існують у світі. Назвавши їх переваги і недоліки, вона запропонувала створити дві групи колективів, одна з яких займалася б форматом, а інша – каталогізацією.

Крім того, 2006 року на сторінках "Бібліотечної планети" Т.Вилегжаніна [5] висловила думку, що в сучасних умовах швидкого поширення інформаційних і телекомунікаційних технологій виникла конкуренція бібліотеки з іншими інформаційними уста-

новами. Подолати цю проблему бібліотека не спроможна самотужки, тому, на її думку, необхідно об'єднувати зусилля. Вона вважає, що кооперація бібліотек можлива в таких напрямках: розвиток фондів, збереження документних ресурсів, надання доступу до документних ресурсів, бібліографічне обслуговування, корпоративна каталогізація.

В. Ільганаєва у статті “Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку” [6] доводить необхідність створення корпорацій в Україні. Зважаючи на невеликий досвід українських бібліотек у цьому питанні, поряд з певними зрушеннями існує велика кількість проблем, які потребують негайного розв’язання.

У публікації “Координація краєзнавчої роботи у наукових бібліотеках Харкова” [26] В.А. Ярошик та Т.О. Сосновська описують особливості координаційної роботи бібліотек Харкова. Серед підготовлених видань історико-краєзнавчої тематики найцікавішими є “Історія Слобідської України” та бібліографічні покажчики серії “Краєзнавці Слобожанщини”.

У 2008 р. на V Міжнародній науково-практичній конференції “Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики” М.М. Кузнєцова [12] виступила з доповіддю щодо переваг корпоративної взаємодії публічних бібліотек у створенні краєзнавчої електронної діяльності. Корпоративні об’єднання, на її думку, мають створювати в регіоні єдиний інформаційний простір сукупності бібліотек, який сприятиме якісному донесенню краєзнавчої інформації до користувачів як на традиційних носіях, так і в електронному варіанті.

Отже, проблема створення бібліографічної інформації про історичні, природно-географічні та економічні регіони України привертала увагу бібліографознавців ще з 20-х років ХХ століття, проте не знайшла послідовного та завершеного розвитку. Найбільше публікацій з цих питань здійснено в 60-70 роках ХХ століття. У них проблема розглядалася в плані узагальнення практичного досвіду роботи зональних об’єднань, створених у природно-географічних регіонах Російської федерації. Практики створення таких об’єднань на території історичних регіонів України немає, за винятком організованого на початку ХХІ століття консорціуму “Історична Волинь”.

Тому, проаналізувавши історіографію проблеми формування краєзнавчих бібліографічних корпорацій на території історичних, природно-географічних та економічних регіонів України, можна зробити висновок, що вона не стала предметом спеціального вивчення: теоретично не обґрунтована необхідність створення таких об’єднань, не визначені регіони України, на території яких доцільно

створювати корпорації, не розроблені організаційні та методичні проблеми їх функціонування. Тому ця тема є актуальною і потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Альохін Д.С. Координація і кооперування діяльності бібліотек УРСР у галузі краєзнавчої бібліографії / Д.С. Альохін // Бібліотекознавство і бібліографія. – Х. : Вища школа, 1979. – Вип. 19. – С. 50 – 57.
2. Бригадиров Н.Г. Первые шаги Северокавказского зонального объединения / Н.Г. Бригадиров // Сов. библиогр. – 1961. – № 4. – С. 9 – 10.
3. Бредихина Н. Состояние и перспективы деятельности зональных объединений в Сибири и на Дальнем Востоке / Н. Бредихина // Науч. б-ки Сибири и Дальнего Востока. – 1970. – Вып. 2. – С. 7–32.
4. Бученков А.Н. Совершенствовать и развивать работу зональных краеведческих объединений / А.Н. Бученков // Сов. библиогр. – 1961. – № 6. – С. 7 – 15.
5. Вилегжаніна Т. Кооперація бібліотек: проблеми і переваги / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2006. – № 1. – С. 4 – 6.
6. Ільганаєва В. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку / В. Ільганаєва // Бібл. форум України. – 2006. – № 2. – С. 13 – 15.
7. Ісаєва О.В. Створення пілотного національного проекту формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК: стан та перспективи / О.В. Ісаєва // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 2. – С. 19 – 22.
8. Карташов Н.С. Взаимодействие научных библиотек Сибири и Дальнего Востока в области библиографической работы / Н.С. Карташов // Сов. библиогр. – 1977. – № 3. – С. 21 – 32.
9. Кирсанова М.И. Координация и взаимодействие библиотек Сибири и Дальнего Востока в области краеведческой библиографии / М.И. Кирсанова // Сов. библиогр. – 1975. – № 2. – С.13 – 18.
10. Коган Е.И. Зональное объединение и перспективы развития краеведческой библиографии на Урале / Е.И. Коган, Г.М. Савиных // Сов. библиогр. – 1977. – № 1. – С. 31 – 38.
11. Королевич Н.Ф. Бібліограф М.І. Ясинський (1889-1967) : бібліографічний нарис / Н.Ф. Королевич. – К., 1995. – 32 с.
12. Кузнецова М.М. Корпоративна взаємодія бібліотек у створенні краєзнавчої електронної інформації / Кузнецова М.М. // До-

- кументознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: матер. V міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 20-22 травня 2008 р. – К., 2008. – С.43 – 44.
13. Маслова А.Н. Деятельность Дальневосточного зонального объединения в области краеведческой библиографии / А.Н. Маслова // Сов. библиогр. – 1978. – № 2. – С. 37 – 47.
 14. Маслова А.Н. Деятельность Дальневосточного зонального объединения в области краеведческой библиографии / А.Н. Маслова // Сов. библиогр. – 1978. – № 6. – С. 22 – 32.
 15. Михлина И.И. Состояние и задачи краеведческой библиографии на Северном Кавказе / И.И. Михлина, В.Н. Пазухина, М.Н. Петракова, Э.С. Судья // Сов. библиогр. – 1974. – № 3. – С. 24 – 42.
 16. Мілясевич І.В. Деякі тенденції розвитку документального потоку з історичного краєзнавства (на матеріалі дослідж. Волині) / І.В. Мілясевич // Бібліотечне краєзнавство у відновленні історичної пам'яті народу України: матер. наук.-практ. конф., м. Київ, 26-27 трав. 1997 р. – К., 1998. – С. 156 – 158.
 17. Мілясевич І.В. Створення банку бібліографічної інформації про Волинь (проблеми та перспективи) / І.В. Мілясевич // Пріоритетні напрямки розвитку бібліотечної справи в Україні: матер. Між регіон. наук.-практ. конф., м. Рівне 24-25 берез. 1993 р. – Рівне, 1993. – С. 18 – 19
 18. Новоселов В.П. О работе Уральского зонального объединения / В.П. Новоселов // Сов.библиогр. – 1961. – № 4. – С. 3 – 8.
 19. Перегоедова Н.В. Краеведческие базы данных Сибири и Дальнего Востока / Перегоедова Н.В. // Мир библиогр. – 2001. – № 4. – С. 7-10.
 20. Положение о зональных объединениях библиотек по краеведческой библиографии: (Проект) / ГБЛ. – М., 1962. – 3 с.
 21. Положение о координации деятельности научных и специальных библиотек Сибири и Дальнего Востока. – Новосибирск, 1970. – 9 с.
 22. Суворова А.В. Сводный каталог периодики Западной Сибири / А.В. Суворова, Т.Г. Губкина // Сов. библиогр. – 1968. – № 4. – С. 30 – 34.
 23. Ханинсон Я.Г. Первые итоги работы зональных краеведческих объединений / Я.Г. Ханинсон // Сов. библиогр. – 1961. – №3. – С. 3 – 10.
 24. Щербан Р.М. Консорціум “Історична Волинь” / Р.М. Щербан // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: матеріали IV наук.-практ. конф. – К., 2007. – С. 166 – 169.

25. Ярошик В.А. Некоторые вопросы кооперации краеведческой работы / В.А. Ярошик // Сов. библиогр. – 1973. – № 4. – С. 26-30.
26. Ярошик В.О. Координація краєзнавчої роботи в наукових бібліотеках Харкова / В.О. Ярошик, Т.О. Сосновська // Бібліотечне краєзнавство: нові технології: матер. міжнар. семінару, 22–23 берез. 2005 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; уклад. : Н.І. Полянська, В.О. Ярошик. – Х., 2005. – С. 41 – 46.

В статті проаналізована историография создания библиографической информации об исторических, природно-географических и экономических регионах Украины от зарождения до нынешнего времени.

Ключевые слова: библиографическая информация, исторические, природно-географические, экономические регионы, краеведческие объединения, консорциум, Волинь.

УДК 023.3:378(477.43)

*В.М. Бунда,
м.Кам'янець-Подільський*

Бібліотечна рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті простежена діяльність бібліотечної ради університету, її впливу на удосконалення роботи наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Ключові слова: бібліотекознавство, бібліотечна рада, університет, засідання, ухвала.

Важливою проблемою бібліотекознавства є вивчення сутності бібліотеки як соціального інституту. У Законі України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” бібліотека визначена як “соціальний інститут”, що забезпечує актуальність і загальнодоступність документно-інформаційних ресурсів, які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства [8]. Бібліотечна